

a jeho filozofii pak solidním, i když trochu náročným průvodcem. Ale ve filozofii a umění není nic zadarmo.

mp

Dagmara Jaszewska: *Nasza niedojrzała kultura: Postmodernizm inspirowany Gombrowiczem*

Warszawa, Oficyna naukowa 2002, 203 s.

Nestandardní a nadstandardní pokus vyložit proslulého polského spisovatele Witolda Gombrowicze (1904–1969) pomocí jeho vlastních „klíčových“ kategorií použitých v jeho díle nejslavnějším – *Ferdydurke* (česky vydal Torst 1997), totiž nedospělost (nedozrálост, „adolescence“) a forma. Ale autorka obrací současně optiku: pomocí týchž kategorií vykládá soudobou postmodernistickou filozofii a sociologii, jak ji reprezentují Baudrillard a Bauman nebo v Polsku třeba Szahaj. Pozoruhodně – pomocí Gombrowiczových literárních figur – osvětluje kategorii formy (s dokonalou a samozřejmou znalostí Simmela), fenomén estetizace v postmoderně a karnevalovou hru spotřební společnosti. Autorka rozumí Gombrowiczovu pojetí světa jako „velké defilérce forem“ i jeho programové neochotě „dospět“, současně ale má věčně kritický vztah ke konsekvencím příliš radikálního relativismu, který je v Gombrowiczově díle nepochybně přítomen: „Vědecký přístup k lidskému společenství většinou směřoval k tomu, aby se ukotvil, kultivoval a legitimizoval společenský řád. To ale nijak nesnižuje význam náklady relativismem, který se skrývá v pozadí sociálních věd. Jestliže totiž jediným kritériem zůstane sám člověk, samo lidstvo, co si počneme s myšlenkou, že by tomu mohlo být i nějak jinak, že je možný i jiný řád a jiná práva, že všechno je věcí pouze a jen společenských sil, produktem evoluce, revolucí atd.“ (s. 58). V té souvislosti autorka vykládá podstatu a povahu nového společenského typu, který je produktem příliš radikálního pluralismu a kulturního relativismu – chameleo-

na. Vyzrálá knížka mladé autorky (roč. 1975) je stimulujícím příkladem toho, jak bychom mohli psát o některých našich autorech, kdybychom to uměli. Anebo nemáme nikoho srovnatelného s Gombrowiczem? Navždy si vystačíme se světovým sice, ale přece jen už poněkud zevšednělým Kunderou (jehož ostatně ani český číst „nesmíme“)?

Kunderovi bylo letos pětasedmdesát, Gombrowiczovi by bylo sto let.

mp

Jaroslav Kříž: *Postavy a světy v klasických dílech moderní prózy*

Praha, Práh 2002, 205 s.

Lze se jen sklánět nad neuvěřitelnou šíří zájmů profesního přírodovědce (doktora věd), který píše eseje, tvoří vlastní „filozofii určitosti“, maluje a píše o výtvarném umění – talenty se obvykle spojují v jedné osobě. Knižka ve 24 kapitolách (polovina o „postavách“, druhá o „světech“) zasvěcuje osobitým a ne vždy filozoficky nesporným (ale jak jinak?) způsobem potenciálního čtenáře do tajů a hlubin moderní prózy. A ta se věru zejména mladému čtenáři dnes nepoddává snadno – zdá se tedy, že je dobré mít průvodce po Mannově *Smrti v Benátkách* i Doktoru *Faustovi*, po Robertu Musilovi, Werfelovi, Camusovi, Nabokovovi, či dokonce Rushdiem. Autor si je vědom, že všechna díla moderní prózy se dají číst „na mnoho způsobů“, jako iluze smyšleného světa, jako „standardní příběh“ s dějem, jako osobitá kompozice s osobitými vyjadřovacími prostředky atd., ale sám dává přednost takovému pojetí, v němž se literární postavy a světy, v nichž žijí, stávají „magickým zrcadlem, v němž se vyjevují hlubší oblasti našeho nitra – ony krajiny, v kterých se naše soukromí stýká s obecnými otázkami, jež nám klade naše existence“. Velice dobře a kultivovaně napsanou knížku lze vřele doporučit všem, kdo svádějí úporný zápas s „moderní literární klasikou“ a kdo k ní potřebují jakýsi intelektuální klíč. Jaroslav Kříž jej nabízí ve výběru účtyhodně repre-